

Stuart Schram

Mao och kulturrevolutionen

Marx och Ch'in Shih-huang – det tvetydiga arvet

Översatt ur Stuart Schram, *The Thought of Mao Tse-tung*, Cambridge University Press, 1989 (s 177-85). Översättningen gjord av Björn Erik Rosin.

Den kinesiska kulturrevolutionen var och är en period i den kinesiska revolutionen som det finns många synpunkter på. I slutet av 1960-talet inspirerade den ”maoister” över hela världen och kritik mot densamma, oavsett från vilket håll den kom och vari kritiken bestod, ledde till ilska protester från dess anhängare. Efterhand, när det blev uppenbart att kulturrevolutionen inte motsvarade de förhoppningar som den hade väckt, kom dock många av dem som från början hyllat kulturrevolutionen att bli allt mer kritiska.*

Den text som vi publicerar här kommer inte från någon vänstergrupp, utan från en av västvärldens främsta kännare av Kina under Mao, Stuart Schram [1924–2012], bl a känd för sin till svenska (1966) översatta biografi över *Mao Tse-tung*. Schram var inte fientlig mot den kinesiska revolutionen, tvärtom, men heller ingen *okritisk* Mao-beundrare. Därför bör vi läsa och begrunda hans väl underbyggda synpunkter på kulturrevolutionen. De ger ett viktigt bidrag till tolkningen och förståelsen av denna omtumlade period i det moderna Kinas historia. Schrams uppfattningar är givetvis inte den slutgiltiga och hela Sanningen (med stort S), men otvivelaktigt värda att ta del av och reflektera över.

MF i september 2013

Om kinesiska namn

Schram använder det äldre Wade Giles-systemet för att skriva kinesiska namn (inte det modernare *pinyin*-systemet). Vi har bibehållit Schrams stavning, men tillhandahåller en lista med pinyin-motsvarigheterna till de vanligaste namnen efter själva artikeln.

Hittills har jag använt begreppet ”Kulturrevolution” som en bekväm etikett över den period som inleddes 1966, utan att gå närmare in på dess innebörd. Innan vi går vidare i analysen av det ideologiska innehållet av den sk ”Stora proletära kulturrevolutionen”, sådan den fortsatte att utvecklas efter 1969, ska vi nu ta en titt på det ändamålsenliga i uttrycket.

Om vi lämnar därhän adjektivet ”stora”, vars tyngd är helt och hållet retorisk eller avsedd att ge eftertryck, var den ”proletär”? Var den ”kulturell”? Var den en revolution? Mao ansåg kort och gott att den var alla dessa tre saker. Som jag ser det var inget av dem sant. Frågan varför Mao ansåg det är emellertid central för all förståelse av hans tänkande under hans sista decennium.

I själva verket överlappar Maos skäl för att tillskriva alla dessa tre egenskaper åt den rörelse han startade 1966 i sådan omfattning att de står och faller med varandra. Med andra ord, endera var

* Se t ex [Den svenska vänstern och kulturrevolutionen i Kina](#) som redovisar en del av den kritik som förekom i den svenska vänstern.

den såväl proletär, socialistisk som revolutionär eller också går den inte att karakterisera med någon av dessa termer.

Om vi betraktar de tre beteckningarna i den ordning de vanligen placeras skulle, till att börja med, ”proletär” kunna betyda ”som står i relation till städernas arbetarklass”. I den bemärkelsen var omvälvningen 1966 definitivt inte proletär. Under dess första och grundläggande stadium utgjordes rörelsens chocktrupper av studenter snarare än arbetare. Och även om sk ”revolutionära rebeller” bland arbetarna därefter spelade en betydelsefull roll i de politiska händelserna avspeglade deras agerande knappast egenskaper som disciplin och vilja till teknologisk modernisering som Marx tillskrev stadsproletariatet.

I en något lösare mening skulle kulturrevolutionen med fog kunna kallas ”proletär” om den bidragit till den industriella utvecklingen och därmed till att utöka arbetarklassen och lägga de materiella grunderna till ett samhälle dominerat av proletariatet. Detta var definitivt heller inte fallet. När Mao i december 1968 utfärdade sitt direktiv där utbildade ungdomar beordrades att bege sig till landsbygden för att omskolas av fattig- och lägre mellanbönder tolkades detta som att sönerna och döttrarna till städernas arbetare skulle erhålla ”en grundläggande klassmässig skolning” av fattigbönderna på landsbygden.¹ Och, vilket jag flera gånger framhållit, samtidigt som Mao aldrig upphörde att mana till snabb ekonomisk utveckling och till och med hävdade att kulturrevolutionen skulle medföra ekonomiska och teknologiska underverk började han också uppvisa ökande oro inför konsekvenserna av den ekonomiska utvecklingen.

I Peitaiho i augusti 1958 hade han manat till en återgång till det andliga arvet från Yenan, men icke desto mindre låg betoningen vid denna tidpunkt i överväldigande grad på ekonomiska mål. Vid den nyvalda nionde centralkommitténs första plenum i april 1969 talade han däremot nostalgiskt om den stora andel kamrater som dödats under kampen om makten och fortsatte på följande vis:

”I årtal hade vi inga löner. Vi hade inget åttagradigt lönesystem. Vi fick bara en bestämd matranson, tio gram olja och tjugo gram salt. Om man fick ett kilo hirs fick man vara mycket nöjd. Och när det gäller grönsaker – hur kunde vi få tag på grönsaker på alla ställen dit armén kom? Nu har vi tagit oss in i städerna. Det är bra. Om vi inte hade gjort detta skulle Chiang Kai-shek ha ockuperat dem. Men det är också något dåligt eftersom det fått vårt parti att urarta.”²

Även om Mao ansåg att det trots allt hade varit rätt att inta städerna, var hans känslor inför följderna av modernisering och ekonomisk utveckling således djupt dubbelbottnade.

Om kulturrevolutionen varken återspeglade stadsproletariatets roll eller ideal återstår bara ett sätt att kunna beteckna den som proletär: genom dess överensstämmelse med ”proletär” ideologi som den definierades av Mao. Vi har redan noterat [i tidigare delar av boken – *Red*] det trefaldiga ramverk som Mao Tse-tung i slutet av 1950-talet och början av 1960-talet börjat betrakta klasserna genom. Samtidigt som objektiv klassbakgrund aldrig betraktades som *irrelevant* under kulturrevolutionen, tillskrevs subjektiva faktorer stor och allmänt avgörande betydelse som huvudkriterium för klasstillhörighet.

Lenin hade i ortodox marxistisk anda skrivit: ”Det grundläggande kriteriet för att urskilja klasser utgörs av den ställning de intar i den samhälleliga produktionen ...”. I november 1966 hävdade K’ang Sheng, Maos onda genius, att Lenins definition visat sig vara otillräcklig, eftersom klassbegreppet också härrörde från politiska och ideologiska kategorier. 1970 skulle K’ang precisera

¹ *Peking Review* 52 (1968), sid. 6-7.

² [Politiska skrifter: Tal och brev 1956-71](#) (på marxistarkivet, text 25: ”Tal vid Kinas Kommunistiska Partis nionde Centralkommittés första plenum”).

detta ytterligare:

”Kapitalistklassens existens är särdeles framträdande när det gäller ekonomisk utsugning. I ett socialistiskt samhälle visar sig förekomsten av klasser ideologiskt och politiskt, även om det finns ekonomiska motsättningar mellan de olika klasserna.”³

Om vi för ett ögonblick bortser från frågan om precis var och hur förekomsten av klasser i denna mening kom till uttryck i Kina vid denna tidpunkt står det klart att ett klassbegrepp utifrån ideologiska termer leder till att den ”proletära” karaktären av den rörelse Mao startat 1966 kommer att hamna på det kulturella området. Med andra ord var denna ”revolution” proletär bara i den utsträckning den också var kulturell.

Den uppfattning som en del naiva bedömare vid denna tidpunkt spred, att händelserna 1966 utgjorde en ”kulturell revolution” i samma mening som Fjärde maj-rörelsen och rent av den legitima fortsättningen av Fjärde maj-rörelsen, var helt och hållet absurd. Det beska skämt som kunde höras i Kina åren efter Maos bortgång, *Wen-hua ko-ming shih ko wen-hua ti ming* (Kulturrevolutionen handlade om att göra sig av med kultur) ligger närmare sanningen. Likväl växte denna omvälvning, som vi tidigare sett, fram ur Maos reaktion på vissa kulturella företeelser och från början till slut var den präglad av den betoning av psykologisk omvandling som länge kännetecknat hans tänkande.

För att nämna bara några uttryck för denna tendens har vi parollen om ”en stor revolution som berör folk ända in i själen” och som därmed initierade en subjektiv process som skulle leda till en ny politisk identitet. Där fanns hela raden av idéer och politiska inslag som sammanfattades i parollen ”Bekämpa jaget, motarbete revisionismen”, underförstått att ”borgerliga” tendenser kunde återfinnas även djupt inne hos revolutionära veteraner, om än inte hos ordföranden själv. Framför allt fanns idén om ”att fortsätta revolutionen under proletariats diktatur” genom hänsynslös kamp inom överbyggnaden, något som Mao var för även om han (till skillnad från ”permanent revolution”) inte själv myntat begreppet.

Hur våldsamma de påföljande striderna än var, och hur vanvettig den entusiasm de utlöste än var, går det att beteckna dessa händelser som någon revolution i egentlig mening? Ordet revolution kan antingen syfta på att en annan klass eller politisk fraktion erövrar makten eller på den samhällsomvandling som makten används till när den väl uppnåtts. I Maos ögon hade Kina sedan 1949, och framför allt sedan 1955, genomfört en socialistisk revolution i denna andra mening. Den konkreta ekonomiska dimensionen av ”byggandet av socialism”, som stått i förgrunden för hans vision av det Stora språnget, var inte särskilt framträdande i Maos schema under hans sista decennium. Till och med omvandlingen av attityder skulle till sist spela en relativt begränsad roll. Intresset koncentrerades snarare till ”att gripa makten” från ”bourgeoisin”.

I ett land som under 17 år styrts under en ”proletär diktatur” var ett sådant företag bara möjligt genom att omdefiniera den klassfiende från vilken makten skulle gripas till att gälla ”borgerliga element” och ”kapitalistfarare” inom partiet – dvs alla som hade dristat sig till att vara av annan mening än Mao Tse-tung i allt från materiella incitament till litteratur och filosofi. Ytterst var kulturrevolutionen därför någon ”revolution” bara i kraft av en ideologisk och kulturell definition av dess syften och mål.

Ironiskt nog skulle kulturrevolutionen, som inlett med manifest inspirerade av Pariskommunens modell för massdemokrati, avslutas med lovsånger till den mest obeveklige av de centralistiska despoterna, den förste kejsaren inom Chín-dynastin. Detta decennium bevittnade uppgången och

³ Su Shao-chih, *Tentative views on the class situation and class struggle in China at the present stage*, Peking 1981, sid. 18-19.

fallet för Lin Piao och Folkets befrielsearmé liksom fallet, uppgången och det partiella undanskymsmandet av partiet till förmån för ”den legalistiska ledande gruppen runt kejsaren (eller kejsarinnan)”.⁴

Bortsett från Lin Piaos sannolika motvilja mot att acceptera att armén åter skulle underställas partiet är orsakerna till hans fall av föga intresse här (För en detaljerad genomgång av dessa frågor, se *The Cambridge History of China* 15, kap. 4). Även om denna affär kastar ljus över det politiska systemets sätt att fungera i Kina är det knappast relevant för analysen av Mao Tse-tungs tänkande. ”Kampanjen för kritik av Lin Piao och Konfucius” är däremot inte bara ett fascinerande pussel för Pekingologer, utan hade också betydande teoretisk innebörd.

En avgörande del av denna kampanj var den direkta kulten kring Ch´in Shih-huang, som förekom 1973-1974. Det är bara en skenbar paradox att ”radikalerna i Shanghai” skulle ha förespråkade ett sådant ideal av centraliserat styre via en autokratisk ledare, eftersom anarki och despotism är två sjukdomar som ger upphov till varandra i politikens kropp.

Som vi sett hade Mao under Stora språnget inte tvekat att prisa Ch´in Shih-huang och åberopa honom som en föregångare. Men det innebär inte nödvändigtvis att han, då eller senare, intog samma hållning till den historiska betydelsen av Ch´ins enande av kejsardömet som ideologerna skulle göra 1973-1975. Då hette det att ordförande Mao i sitt tal 1958, som citerats tidigare, skulle ha utvecklat ”den progressiva rollen hos revolutionärt våld och proletariats diktatur”.⁵ Slutsatsen, som aldrig framförs öppet, men var klart underförstådd i materialet från 1970-talets mitt, var att jämförelsen med Ch´in Shih-huang så att säga skulle vändas ut och in på. Lin Piao hade kritiserat Mao som en despot; rättskaffens folk skulle dock i stället betrakta Ch´in Shih-huang som en revolutionär ledare och Ch´ins självhärskardöme som en form av protoproletär diktatur.

Jämförelsen kräver givetvis att det måste ha skett en förändring av ”produktionssättet”, dvs av den härskande klassen och inte enbart en förändring av statens organisation genom dynastins grundande. Övergången från slavsamhälle till feodalism, som Mao själv tidigare placerat (i den ursprungliga versionen av ”Den kinesiska revolutionen och det kinesiska kommunistpartiet”) till 1100-talet före vår tideräknings början, framflyttades nu till 500-talet eller rent av 300-talet. Mao kunde förstås ha ändrat uppfattning i denna fråga sedan 1939 och i vilket fall som helst hade de åsikter som framfördes 1972-1974 länge delats av en del kinesiska historiker. Det är dock något helt annat att hävda, att även om det skett en förändring av den härskande klassen i slutet av 300-talet före Kristus, den nya ”uppåtstigande klassen av jordägare” medvetet höll på att omforma det kinesiska samhället, med legalistisk ideologi som ledstjärna, på samma sätt som kommunister, beväpnade med marxism-leninismen Mao Tse-tungs tänkande, gör idag. Ett sådant synsätt var fullständigt omarxistiskt och historiskt orimligt och det finns inga belegg för att Mao någonsin anslöt sig till det.

Enda motiveringen för detta sätt att argumentera skulle kunna bestå i en önskan att visa att Kina haft revolutionär makt, och revolutionär ideologi, före alla andra. Genom att lägga fram liknelsen med Ch´in Shih-huang var Yao Wen-yüan och de andra teoretikerna inom de fyras gäng med andra ord i själva verket lärjungar till Lin Piao, där man döpte om ”klasskamp” till ett urgammalt kinesiskt sätt att se på politik som en serie palatskupper. Maos hållning var mer förfinad och,

⁴ Liang Hsiao, *Yen-chiu Ju-Fa tou-cheng ti li-shih thing-yen* (Studera de historiska erfarenheterna av kampen mellan de konfucianska och legalistiska skolorna), *Hung-ch´i* 10 (1974), sid. 60. *Peking Review* 2 (1975), sid. 11.

⁵ Chin Chih-pai, *P´i-K´ung yü lu-hsien tou-cheng* (Kritik av Konfucius och tvålinje-kampen), *Hung-ch´i* 7 (1974), sid. 32; *Peking Review* 33 (1974), sid 11 (och not 2).

trots hans stolthet över Kinas kulturella arv, mindre trångt nationalistisk.

Icke desto mindre hade 1960-talets mitt, som tidigare framhållits, bevittnat en ytterligare uppluckring av motsättningen mellan marxism och den kinesiska traditionen i Mao Tse-tungs tänkande.

Som jag redan antytt kan det hävdas att förändringarna i Maos filosofiska synsätt vid denna tid orsakades av återkomsten av kinesiska influenser i hans tänkande och framför allt av en glidning mot en närmast taoistisk syn på relationerna mellan motsatser i termer av ebb och flod, vilket medförde att den historiska förändringens riktning inte längre var inbyggd i den dialektiska processens struktur. Men Maos pessimism när det gällde revolutionens möjligheter växte också fram ur hans fruktan för ”kapitalismens återkomst” i Kina och Sovjetunionen. Det var på grund av att han fått för sig att fullföljandet av den mer moderata kurs han själv och Chou En-lai utarbetat bara ett eller två år tidigare nu skulle frambesvärja ”revisionismens” spöke som han 1973 ställde sig bakom *p’i-Lin p’i-K’ung*’-kampanjen, där Chou En-lai var den verkliga måltavlan. Det var samma spöke som fick honom att helhjärtat stödja ”Kampanjen för studier av den proletära diktaturens teori”, som igångsatts av Chang och Yao på våren 1975.⁶

Joseph Esherick gör en distinktion mellan Lenin, som alltid såg det främsta hotet om kapitalismens återkomst i spontana kapitalistiska tendenser bland småproducenterna, och Mao, som ansåg huvudfaran i uppkomsten av en ny klass inom partiet och statsbyråkratin.⁷ Denna hållning får honom att föra fram tanken på att en ny bourgeoisie kan bli en potentiell arvtagare som härskande klass i ett socialistiskt samhälle som slagit in på revisionismens och ”återupprättandets” väg. Esherick pekar på ett slående stycke i Maos kommentarer från 1960 till en sovjetisk bok om bristerna hos barn till kadrer:

”Barnen till våra kadrer utgör en källa till stor oro. De har inga erfarenheter av livet och inga erfarenheter av samhället, men de går omkring och bröstar sig och har mycket höga tankar om sig själva. Vi måste lära dem att inte förlita sig på föräldrarna och inte heller på revolutionära martyrer och i stället helt och hållet lita på sig själva.”⁸

Beträffande Maos nedsättande kommentarer 1960, till Edgar Snow och andra, om den kinesiska ungdomens brister, hävdar Esherick att enligt Mao skulle dessa söner och döttrar till kadrer kunna överta föräldrarnas status och privilegier och därmed bli en grupp med ”lagstadgade rättigheter” som skulle kunna förlängas över flera generationer och omvandlas till en klass.⁹

Problemet med detta argument är att det inte kommer med någon seriös analys av relationen mellan ett sådant byråkratiskt skikt och samhället i övrigt och ger heller inget skäl till varför det skulle kallas en klass. Jag är inte ute efter att hävda att man inte skulle kunna fokusera på kontroll snarare än ägande av produktionsmedlen och betrakta existerande socialistiska system som former av ”statskapitalism” styrd av en ”ny klass” eller ”ny bourgeoisie”, som man definierar utifrån detta sammanhang. Från Djilas till Rudolf Bahro är det många som under de tre senaste årtiondena har ägnat sig åt just detta. På grundval av alla tillgängliga fakta förefaller det vidare som om Mao själv lutade åt detta håll i slutet av sitt liv. Han inte bara godtog K’ang Shengs uppfattning att klasser i ett socialistiskt samhälle kommer till uttryck ”ideologiskt” och ”politiskt” snarare än i termer av relationer till produktionsmedlen, utan ställde sig också bakom den syn som framlades 1975-1976 att i Kina kunde bourgeoisin i första hand och på ett avgörande sätt återfinnas inom

⁶ Liao Kai-lung, *Li-shih ti thing-yen*, sid. 147. På engelska i *Issues and Studies* (november 1981), sid. 98.

⁷ Joseph W Esherick, On the ”Restoration of capitalism”: Mao and Marxist Theory, *Modern China*, n° 5.1 (januari 1979), sid. 57-58, 71-72.

⁸ *Wan-sui* (1969), sid. 351.

⁹ Esherick, *a.a.*

partiet. Dessutom godtog han den logiska slutsatsen av ett sådant synsätt, dvs att ”nya borgerliga element” exploaterade arbetarna och bönderna genom det socialistiska systemets mekanismer, dvs via statsapparaten.¹⁰

Även om vi drar slutsatsen att Mao i början av 1970-talet var anhängare av ett sådant synsätt så kom han aldrig med någon systematisk argumentation för det – förmodligen var han vid den tidpunkten oförmögen att göra det. Som jag ser det har heller inte de västliga forskare som skrivit om dessa frågor gjort något sådant på hans vägnar.¹¹

Beträffande förhållandet mellan den gamla och den nya bourgeoisin ägnar Chang och Yao avsevärt utrymme åt det själviska och korrupta beteendet från privilegierade skikt bland ledande kadrer, i termer lånade från Mao, men behandlar snarare dessa ”ytterst isolerade personer” som redskap för rester av ”de störtade reaktionära klasserna”, som är ute efter ett återupprättande av kapitalismen i bokstavig mening. Om inte ”den borgerliga högerns” och de materiella drivfjädrarnas roll begränsas, skriver Yao Wen-yüan,

”kommer kapitalistiska idéer om att samla rikedomar och sträva efter personlig ära och vinning att spridas ohämmat; sådana företeelser som allmän egendoms förvandling till privat egendom, spekulation, förskingring och korruption, stöld och mutor kommer att uppstå; den kapitalistiska principen om varuutbyte kommer att tränga in i det politiska livet och även i partilivet, undergräva den socialistiska planekonomin och framkalla sådana fall av kapitalistisk utsugning som att varor och pengar omvandlas till kapital och arbetskraften förvandlas till vara... När borgarklassens ekonomiska styrka växer till en viss nivå, kommer dess agenter att kräva att få styra politiskt, och de kommer att försöka störta proletarietets diktatur och det socialistiska systemet, fullständigt förändra det socialistiska ägandet och öppet återupprätta och utveckla ett kapitalistiskt system.”¹²

Denna analys är också illa utförd och än svårare att förena med verkligheten än den som går ut på att en ny byråkratisk elit kontrollerar produktionsmedlen. Var den kinesiska bourgeoisin som existerade före 1949 verkligen så stark ett kvartssekel efter revolutionen? Framför allt, hur skulle de ”nya klasselementen” inom partiet, som frossade i makt och biinkomster under den rådande ordningen, gå med på att delta i återupprättande av ren kapitalism, inklusive privat ägande av produktionsmedlen? De måste med säkerhet ha insett att de i ett sådant system skulle vara mycket illa rustade för att konkurrera med ”riktiga” gammeldags kapitalister och att de snart skulle bli av med sin privilegierade ställning? Och ändå är det så att båda de perspektiv som just anförts beträffande den roll som ”den nya klassen” skulle inta i det kinesiska samhället uttryckligen bygger på tendenser som var uppenbara i Maos eget författarskap från slutet av 1950-talet och framgent.

I stor utsträckning var Mao främst bekymrad över att ”borgerliga” attityder, som fixering vid pengar, njutning och privilegier, åter gjort sig påmind i Kina efter revolutionen. Enligt hans uppfattning skulle sådana avvikelser uppmuntras genom den ojämlikhet som materiella förmåner ledde till – därav hans stöd, begränsat eller inte, för kampanjen 1975 mot den ”borgerliga

¹⁰ Detta uttalande beträffande Maos inställning under hans sista år överensstämmer med den uppfattning som vanligen kommit till uttryck av ansvariga teoretiska forskare vid Kinas akademi för samhällsvetenskap och på andra håll vid samtal i april och maj 1982. Se även Liao Kai-lung, *Li-shih ti ching-yen*, sid. 135-136; på engelska i *Issues and Studies*, november 1981, sid. 84-85.

¹¹ Richard Kraus' arbete *Class conflict in Chinese socialism* är ett långt mer betydelsefullt bidrag till ämnet i allmänhet än Eshericks artikel. För många aspekter av frågan om förhållandet mellan uppskiktning baserad på klassursprung och ”klass som politiskt agerande” kommer Kraus med ytterst subtila och belysande analyser. Jag tror dock att han tar miste, precis som Esherick, när han hävdar att Mao på senare år främst definierade klass i termer av de privilegier kadrer erhållit genom sin relation till staten.

¹² Yao Wen-yuan, *On the social basis of the Lin Piao anti-party clique*, sid. 7-8. [svensk övers, ”Den partifientliga Lin Biao-gruppens samhälleliga grundval”, ingår i samlingen [Kina -75: Kampanjen om proletarietets diktatur](#)]

högern”. Men egentligen var han mer intresserad av kampen för att omvandla ”själ och hjärta”. Om han siktade in sig på ”borgerliga element” inom partiet var det delvis på grund av att sådana personer åtnjöt mer av de privilegier som skulle komma att korrumpdera dem och mer av den makt och det inflytande som skulle göra det möjligt för dem att korrumpdera andra.

Samtidigt bör det betonas att det enligt Maos synsätt inte enbart var förmånerna med makt som utgjorde källan till korruption, utan makt som sådan. I ett av de allra sista direktiv som publicerades med Mao fortfarande i livet citerades han i maj 1976 med ha sagt att nya revolutioner skulle fortsätta att bryta ut i framtiden eftersom ”lägre tjänstemän, studenter, arbetare, bönder och soldater inte gillade att ha några högdjur som tryckte ner sig”.¹³ Det går inte att bekräfta äktheten i denna text, men det låter mycket likt den okuvlige Mao. Även om han fortfarande var övertygad om behovet av ledarskap, och av en stark stat, var han kort och gott skeptisk till att någon som helst – förutom kejsaren själv – skulle anförtros makt

Jag har gång på gång framhållit att de anmärkningsvärda och extrema tendenserna i Maos tänkande och agerande under hans sista år till största delen baserades på hans slutsatser beträffande de åtgärder som var nödvändiga för att garantera ett djupgående och systematiskt förverkligande av marxistiska ideal eller principer som kampen mot klassfienden, reducerandet av skillnaderna mellan stad och land upprättandet av ett mer jämlikt samhälle. Men även om sådana idéer av västligt ursprung, om än tolkade på ett udda sätt, förblev ett betydande inslag i hans tänkande, går det inte att förneka att en allt större del av Maos inriktning, och i det politiska systemet i Kina, kom att utgöras av traditionella kinesiska influenser.

Vid sidan av kulten av Ch'ín Shih-huang, som berörts tidigare, var ett påtagligt uttryck för denna tendens betoningen av hängivenhet gentemot Ledaren och dennes Tankande, med värderingen ”lojalitet” (*chung*) som symbol. ”Proletära revolutionärer” som rödgardisterna fick inte bara lära sig ”den lilla röda” utantill, så att de när som helst skulle kunna upprepa ett lämpligt citat och därmed visa att de totalt behärskade Mao Tsetungs tänkande. De skulle också vara ”gränslöst lojala mot Ordförande Mao” och den egenskapen, mer än något annat, var hörnstenen för att skilja äkta från falska revolutionärer i Kina i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet.

I *Tso-chuan*, skriven under hertig Ch'éngs nionde år, heter det: *Wu ssu, chung yeh*. Det kan fritt översättas till ”Den som är osjälvisk är sant lojal [mot ledaren]”. Under Maos sista levnadsår läste kineserna denna ekvation både fram- och baklänges. Å ena sidan var den som var sant osjälvisk, villig att som Lei Feng tjäna folket som ”en skruv utan rost”, en sann och lojal lärjunge till Ordförande Mao och en sann proletär revolutionär. Men omvänt var den som var lojal mot Mao Tsetung och Mao Tse-tungs tänkande just därigenom osjälvisk och proletär och försedd med alla övriga revolutionära dygder.¹⁴ I detta avseende, som vid användandet av parallellen med Ch'ín Shih-huang, övergick Mao mot slutet av sitt liv från att uttrycka marxistiska idéer på ett språk som var tillgängligt för det kinesiska folket till en lätt eklektisk hållning, där traditionella värden och idéer fick en allt större roll.

¹³ *Peking Review* 21, (1976), sid. 9.

¹⁴ För en diskussion av betydelsen av *chung* och mer allmänt om karaktären av Maos styre under hans sista tid, se min artikel *Party leader or true ruler?* i *Foundations and Limits of State Power in China* sid. 223-225, 233-243.

Wade Giles -> Pinyin

Schram använder sig av det äldre Wade Giles. Här följer en lista med de vanligaste namnens motsvarighet i det modernare Pinyin-systemet

Ch'in Shih-huang	Qin Shi Huang
Chou En-lai	Zhou Enlai
K'ang Sheng	Kang Sheng
Lin Piao	Lin Biao
Mao Tse-tung	Mao Zedong
Yao Wen-yüan	Yao Wenyuan